

Огњен Вујовић

*Правни факултет, Универзитет у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици*

УТИЦАЈИ РИМСКОГ ПРАВА НА ЕВРОПСКО ПРИВАТНО ПРАВО

Сажетак

У овом раду је учињен покушај да се идентификује утицај неких концепција римског деликтног права на неке од аспеката европске приватно-правне традиције и културе. Зато је одабран римски деликт *фуртум*, јер он представља угрожавање онога што је срж сваког приватно-правног односа. То је тако иако данас крађа представља кривично дело, а не приватни деликт. Како је овај деликт мењао свој карактер и доживљавао проширење појма, тако је римско приватно право постајало обухватније. Не само у концепцијском, него и у смислу примене и на перегрине, а не само на римске грађане. Рекло би се да је то доприносило и постепеној асимилацији покороног становништва. Управо смо данас сведоци све веће потребе за универзализацијом приватног права, не само на нивоу Европске уније. Она проблему унификације приватног права приступа стрпљиво и постепено. У извесном смислу и извесном степену то подсећа на делатност римског претора.

Кључне речи: Европска унија, европско приватно право, међународно приватно право, *furtum*, смртна казна, асимилација

1. УВОД

Одавно се појавила потреба за стварањем што јединственијег европског приватног права.¹⁾ То налажу незаобилазни практични разлози,²⁾ а теорија се ангажовала да то образложи и да трасира могући пут ка том циљу. Међу многобројним научним радовима на ову тему има и оних правно-историјских који легитимитет и основе таквог уједињења проналазе у антици и римском праву.³⁾ Многи принципи и правила римског права представљају основу европске, али не само европске правне културе.⁴⁾ То се огледа и

- 1) Европско приватно право, истиче Перинан, постаје други конститутивни део Европске уније, па треба испитати утицај римског права и римске правне традиције на њега. Сматра да заједничко, наднационално тржиште Европске уније, испоставља потребу за оживљавањем *ius commune* у приватном праву, које би заменило различита национална права, иако је реч о разликама које су више формалне, него суштинске природе. То заједничко право се већ успоставља, наводи Перинан, и врши утицај на национална законодавства и тиме се ствара нова европска правна култура. У њој јуриспруденција поново постаје одлучујући фактор и истовремено с њом оживљава и римска традиција, Bernardo Perinan, „A Romanistic Approach on Unified European Private Law“, *Roman Legal Tradition*, The Ames foundation at the Harvard Law Scholl and University of Glasgow School of Law, Vol. 1, 2002, стр. 109.
- 2) „Процеси унификације и хармонизације трговинског права су услов лакшег и сигурнијег обављања међународних пословних односа“, Душанка Ђурђевић, „Soft law у европском комунитарном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови сад, бр. 1/2013, стр. 101.
- 3) Тако Вулетић истиче „drugу младост римског права, која је све актуелнија у расpravama о postizanju заједничког европског приватноправног оквира“, Владимир Вулетић, „Утицај и допринос римског права на савремена решења“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Panevropski Univerzitet „Apeiron“, Banja Luka, бр. 2/2012, стр. 186. Хербер сматра да концепт римског права и одговарајућа латинска терминологија треба да представљају основу кодификације европског цивилног права, Franz-Rudolf Herber, „The Importance of the Latin Language and of Roman Law for Developments in European Law – Illustrated for Property Acquisition“, *European Scientific Journal*, European Scientific Institute (ESI), No. 34/2013, стр. 2. Вулетић наводи како је „римска уговорна доктрина била `закон у Вестминстеру и Оксфорду` и поседовала ауторитет `висок колико год то може да буде`“, Владимир Вулетић, „Дух римске правне науке као темељ европских интеграција Србије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2015, стр. 267. Интема подвлачи да се основа правне доктрине Западне цивилизације налази у римском праву, да су његови основни правни концепти и принципи присутни и у англо-америчком *common law* систему, да је њихова примена проширена и на међународно право и да је језик римског права постао универзални језик права, Hessel E. Yntema, „Roman Law and Its Influence on Western Civilization“, *Cornell Law Quarterly*, Cornell Law School, Ithaca, Issue 1/1949, стр. 88. Internet, <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol35/iss1/4>, 21/06/2017. Перинан подсећа да је национал социјалистичка партија била против римског права, а за некакво опште германско право. Говорено је да рецепција римског права води угрожавању националног правног идентитета, подвлачи Перинан, а што је израз пренаглашеног национализма присутног у Немачкој још од деветнаестог века, Bernardo Perinan, „A Romanistic Approach on Unified European Private Law“, нав. дело, стр. 111.
- 4) Традиционални кинески правни менталитет, каже Леи, је окренут породици, што одговара римском појму патер фамилијаса, Chen Lei, „The historical development of the

у његовом немерљивом доприносу када је у питању универзална правна терминологија.⁵⁾

Потреба за јединственим приватним правом није само европска, већ је донекле општијег карактера, па је свој израз нашла и у успостављању Међународног института за унификацију приватног права (UNIDROIT) као независне организације.⁶⁾ Та потреба у условима глобализације⁷⁾ добија специфичан значај. Чини се како није случајно што је за седиште овог института изабран баш град Рим.

Пошто је прокламован јединствен циљ логично је да треба пронаћи заједничке корене. У том смислу се многи окрећу добро познатим најопштијим принципима приватног права који су присутни у Дигестама. Пре тога истичу значај и утицај римске правне мисли на касније формирана револуционарна схватања о природном праву. На овом месту је згодно навести Петровићев закључак

Civil Law tradition in China: a private law perspective“, *Tidschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issue 1 and 2/2010, стр. 165. Јапанско право, је каже исти аутор, под утицај немачког и у мањем степену француског. Зато је оно посредно под утицајем римске правне традиције, Исто, стр. 167. Кинекси правници су постали отворени за позајмице и из континенталног права и из *common law* система, као што су позајмљивали из мешовитих система. У том смислу је кинеско цивилно право подударно са породицом континенталног права, Исто, стр. 181.

- 5) Што се, пак тиче међународног приватног права проблем терминологије на том нивоу добија неке посебне аспекте. Тако Клајв закључује да постоји добар степен консензуса у међународном и регионалном приватном праву када су у питању кључни концепти. Међутим, због проблема који се могу јавити када је реч о неким стручним терминима, Клајв истиче да постоји потреба за међународно-правним енглеским језиком који би био одвојен од техничких термина и концепата било ког националног система, Eric Clive, „Key concepts in uniform and regional private law instruments: an emerging consensus?“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue. 1/2013, стр. 49.

- 6) Вид. *History and Overview*, Internet, <http://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>, 18/07/2017.

Иначе је процес унификације приватног права на међународном нивоу много старији. Тако се истиче како је унификација приватног права почела са обе стране Атлантика у другој половини деветнаестог века, Jürgen Basedow, „Uniform Private Law Conventions and the Law of Treaties“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue 4/2006, стр. 732. Он каже да је трећа област права која је предмет интензивне унификације од краја деветанестог века била управо међународно приватно право, Исто, стр. 733. О проблему репције тих правила вид. Pat Brasil, „Reception of Uniform Law into National Law: an Exercise in Good Faith and Progressive Development of the Law“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue 2- 3/1998.

- 7) „Основни циљ глобализације права је да у економском смислу омогући неолиберални концепт привређивања, и да у политичком смислу омогући стварање `новог светског поретка.` Отуда су процесима хармонизације и унификације обухваћене углавном норме приватног права...“, Радован Д. Вукадиновић, Јелена Вукадиновић Марковић, „Утицај глобализације права на нови светски поредак“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 108-109.

да светско право, како га он назива, „може да настане само у мери у којој грађанско друштво... може да пређе границе појединих држава“.⁸⁾ Пошто је тако, онда треба обратити пажњу на оно што је у основи грађанског друштва.

2. ВОЉА ВЛАСНИКА И ИНТЕГРИТЕТ ПРИВАТНЕ СФЕРЕ

Да ли европска приватно-правна традиција, с једне, и античко римско право, са друге стране, имају неке дубље заједничке корене који сежу у прошлост много пре Дигеста? Чини се да је одговор потврдан и да се налази у самој сржи онога што се традиционално сматра приватно-правном сфером.⁹⁾ Шта би то могло да буде него засебан породични дом. У том смислу деликт фуртум игра пресудну улогу. Зато су га Римљани сврставали у приватни, а не у јавни деликт.

Блекер признаје да Римљани нису познавали некакво право на приватност у данашњем смислу те речи, али и да је та њихова потреба, кроз жељу за миром који пружа дом, била заштићена посредно преко идеје светости куће.¹⁰⁾ Он је свестан да је у најранијем праву тешко пронаћи световне норме које штите породични дом, али указује да Закон дванаест таблица то чини на индиректан начин.¹¹⁾ Како је слабио утицај римске религије, тако је слабила и

8) Милан Петровић у сарадњи са Милошем Прицом, *Увод у велике правне и управне системе (са европским управним правом)*, II измењено и допуњено издање, Свен Ниш, Ниш, 2015, стр. 18. Он каже да је светско право само парцијално остварено и то „тамо где неограничено важи начело поравнавајуће или комутативне правде“. То је могуће само у међународном уговорном трговинском праву и дипломатском праву, Исто. Петровић је дао подробну дефиницију грађанског друштва, вид. Исто, стр. 21.

9) Блекер напомиње како цивилно право од римских времена, па све до осамнаестог века није познавало термин *приватност (privacy)* и поред тога што му нису били страни извесни феномени које данас означавамо као повреде приватности, М. D. Blecher, „Aspects of Privacy in the Civil Law“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issues 3-4/1975, стр. 279. Он приватност дели на три главне целине: приватност дома, *despectum vicini* и разоткривање тајни (*divulging of secrets*), Исто. У извесним случајевима приватност је била индиректно заштићена, нешто слично као у енглеском праву, закључује Блекер, Исто, стр. 295-296. Наводи да је то радије чињено преко постојећих правних установа као што су *actio depositi* и *actio iniuriarum*, Исто, стр. 296.

10) Исто, стр. 280. У том смислу он сматра да кажњавање ноћног лопова представља још један индиректан начин на који је цивилно право санкционисало повреду приватности, Исто, стр. 285. Приватност дома је постојала у мери у којој је кућа била уочиште, Исто, стр. 286.

11) Исто, стр. 280. Том приликом се Блекер позива на Гајев извештај који се налази у D. 2. 4. 18, који овај даје поводом Закона дванаест таблица. Реч је о томе да нико из својег дома не може бити позван на суд.

идеја о светости дома, али је преживела идеја о дому као уточишту (*home as a refuge*), каже Блекер.¹²⁾ Позива се на изворе (D. 47. 10. 23.) када наводи да је инјурија почињена не само када се насилно упадне у туђу кућу, него и када се у њу уђе противно вољи власника. На тај начин је концепт приватности, имајући у виду дом, проширен, закључује Блекер.¹³⁾

Ко је у туђи дом *invito domino introiret* (незван од власника ушао), иако га је том приликом позвао на суд, биће тужен за инјурију, каже Офилије.¹⁴⁾ То је параграф који се налази у оквиру титулуса *De iniuriis et famosis libellis*. Ову фразу *invito domino* не можемо наћи у Павловој најопштијој дефиницији фуртума.¹⁵⁾ За разлику од њега, Гај фуртум не може да дефинише без тог израза.¹⁶⁾ Том приликом Гај не говори о упаду у туђу кућу, него о томе да неко уопште посматрано са туђом ствари долази у додир без сагласности власника (*invito domino contrectat*). Овај израз Гај користи и приликом указивања на разбојништво. Ту каже да је очигледно да ништа није противније вољи власника од самог разбојништва.¹⁷⁾ Имајући све наведено у виду намеће се извесна сличност са тиме како је немачки Федерални Уставни суд поделио приватни живот на две сфере. Једна је интимна (*intimate personal sphere*) која не подлеже ограничењима у интересу заједнице, каже Пати,¹⁸⁾ као што у овом римском случају није дозвољено упасти у туђу кућу, па ни ради позивања на суд. Очигледно је да су Римљани познавали такву једну интимну и неповредиву сферу.

У сваком случају, закључује Блекер, римска кућа је била неповредива по приватном праву. Исто, стр. 281. Друго проширење концепта приватности се десило када је кућа почела да се схвата, не као власништво, него као домицил, каже Блекер, и то поткрепљује параграфом D. 47. 10. 5. 2, Исто.

12) Исто, стр. 280. Та идеја је, истиче, важна за концепт приватности. У своју кућу се једна особа повлачи како не би била узнемиравана од других и има право да их искључи одатле, Исто, стр. 285. Касније цивилно право је настојало да директније заштити приватност дома тако да је оно што се данас сматра приватношћу било битније од светости дома, каже Блекер, Исто, стр. 286. О даљем развоју концепта приватности вид. Исто, стр. 286. и даље. О угрожавању приватности по питању објављивања података о некоме које то лице жели да сакрије вид. Исто, стр. 292. и даље.

13) Исто, стр. 281.

14) D. 47. 10. 23. *Paulus libro quarto ad edictum*.

15) Реч је о дефиницији која је дата у D. 47. 2. 1. 3.

16) Вид. G. 3. 195, G. 3. 197, G. 3. 198.

17) G. 3. 209.

18) Друга је лична сфера (*personal sphere*) и подлеже тим ограничењима, Roza Pati, „Rights and Their Limits: The Constitution for Europe in International and Comparative Legal Perspective“, *Berkeley Journal of International Law*, University of California Berkeley School of Law, Berkeley, Issue 1/2005, стр. 240.

Оно што се у Павловом одређењу фуртума може наћи је то да по Лабеону реч фуртум потиче од појма за таму, мрак (...*id est nigro...*). То је зато што се дешава под окриљем ноћи. Сабин указује да реч *furtum* долази од израза за превару.¹⁹⁾ Како било, ове тврдње римских правника се не искључују. Све што није, како би се то данас рекло, транспарентно, бива заоденуто велом сумње и зато је неодрживо. Као што се види, сумња није добра не само за демократичност јавне процедуре и власти. Пре свега, није добро да се сумња увуче међу приватне интересе, па и у приватни дом. Уосталом, како се другачије изграђује јавна сфера него тако што се полази од приватне куће. Давно је речено да су породица и породични дом основа друштва.

Дакле, неприкосновена воља власника је оно што је пробило љуску неприкосновеног породичног дома. На тим крилима је изграђено оно што данас називамо приватним правом. Тако, анализирајући праксу Европског суда правде, Родригез Иглесијас наводи општи принцип који је у једној пресуди формулисао тај орган да у свим правним системима држава чланица било која интервенција власти у сфери приватних активности било физичког, било правног лица, мора бити заснована на закону и не сме бити произвољна и несразмерна.²⁰⁾

Павле свој увод у проблем фуртума завршава тиме да је такво поступање забрањено по природном закону.²¹⁾ Треба подвући да се у његовом одређењу једног облика фуртума коначно наилази и на фразу *invito domino*.²²⁾ Улпијан истиче да када је реч о томе да се нечијим интересом рукује супротно вољи власника, да је ту несумњиво реч о фуртуму.²³⁾ Наравно, потребно је још нешто. Па тако Улпијан каже да ко зна ко је лопов, а не пријави га, самим тим није

19) D. 47. 2. 1. пр. Цимерман истиче да је чувена Павлова широка дефиниција фуртума у основи важила током целог осамнаестог века, Reinhard Zimmermann, *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Yuta, Cape Town, 1990, стр. 923.

20) G. C. Rodriguez Iglesias, „The Protection of Fundamental Rights in the Case Law of the Court of Justice of the European Communities“, *Columbia Journal of European Law*, Columbia Law School, New York City, Issue 2/1995, стр. 173-174. У погледу пресуде која је предмет анализе вид. Исто, стр. 173, фн. 16.

21) D. 47. 2. 1. 3.

22) Тако у D. 47. 2. 40. указује на то да је код коришћења ствари противно вољи власника реч о фуртуму.

23) D. 47. 2. 43. 1. ... *et invito domino eos contrectando sine dubio furtum facit*; D. 47. 2. 46. 7: ... *Is ergo solus fur est, qui adreclavit, quod invito domino se facere scivit*; D. 47. 2. 46. 8: *Per contrarium quaeritur, si ego me invito domino facere putarem ...*

одговоран за фуртум. Одговоран је само ако прикрије лопова.²⁴⁾ Ко по вољи власника прими роба није ни лопов ни плагијатор, јер је такав акт више него очигледан (...*plus quam manifestum est*). Улпијан поставља реторско питање како било ко може бити лопов ако је деловао у складу са вољом власника.²⁵⁾ Оно што власник забрани, а неко преузме, али не са намером да сакрије, онда није лопов, ако пак прикрије, онда је постао лопов.²⁶⁾

Очигледно је да је воља власника незаобилазни елемент приликом одређења приватног простора у најопштијем смислу те речи. Повреда те воље је третирана као повреда приватне сфере само ако је такве природе да онемогућава власника да поврати интегритет свог простора. Тако је и данас, па Шелтон наводи да је Европски суд за људска права прихватио да чак и полуција и друга угрожавања животне средине могу довести до повреде права предвиђених Конвенцијом,²⁷⁾ нарочито 8. чланом који штити кућни и приватни живот (*for respect for home and private life*).²⁸⁾

Пошто је доживљавање приватног простора временом промењено пажњу је задобио легитимни интерес физичког лица. Приватни простор је онолики колики је приватни интерес, а мера приватног интереса се огледа у степену нечије одговорности и у постојању, или непостојању сагласности. То се најбоље види из следећег Улпијановог параграфа: Ако ја тебе унајмим да ми избељиш одећу, а ти потпуно неискусно и без сагласности одеш и даш на послугу Тицију и он почини фуртум, онда и теби припада тужба за фуртум, јер си одговоран за чување (*custodia*) ствари, али и мени против тебе, будући да ниси могао дати на послугу, и да си тим допуштањем починио фуртум. Тако у овом случају и лопов може да тужи за фуртум.²⁹⁾ Мајклс и Џансен наводе како су контракти и својина срж приватног права и у САД и у Немачкој. Америчка специфичност је у томе, кажу, што је уговор (*contract*) најбитнији, па све постаје део приватног права једном када се регулише кроз

24) D. 47. 2. 48. 1. ... *qui celat hoc ipso tenetur*. Бергер реч *teneri* преводи као „To be liable...“, Adolf Berger, „Encyclopedic Dictionary of Roman Law“, *Transactions of the American Philosophical Society*, New Series, American Philosophical Society, Philadelphia, No. 2/1953, стр. 731.

25) D. 47. 2. 48. 2.

26) D. 47. 2. 48. 3.

27) Мисли се на Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода, *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedom*, Rome 4. XI 1950.

28) Dinah Shelton, „The Boundaries of Human Rights Jurisdiction in Europe“, *Duke Journal of Comparative & International Law*, Duke University School of Law, Durham, Issue 1/2003, стр. 137.

29) D. 47. 2. 48. 4.

аутономију странака.³⁰⁾ Ово доста подсећа на наведена римска решења.

Туђа одговорност почиње тамо где престаје сагласност носиоца приватног интереса. Тако Целз наводи да је у случају колона који је након истека закупа без сагласности власника узео плодове, реч о лопову.³¹⁾ Треба истаћи да је у том параграфу Целз употребио израз *subreptam*. То је реч која указује на прикривено деловање.³²⁾ Ако неко по основу послуге или депозита користи ствар другачије од онога што је прихваћено, али мисли да то не чини без сагласности власника, није одговоран за фуртум, а не одговара ни по основу депозита.³³⁾ Интерес власника наткриљује предмет његове својине у сваком погледу. Тако роб не може бити примљен у такозвану колегију убогих (*collegio teniorum*) без сагласности свог власника.³⁴⁾ Некоме може изгледати претерана ова врста овлашћења према робу, јер зашто се противити његовој жељи да буде пристојно сахрањен. Међутим, удруживање сиромашних уопште, па и робова, па и у колегије, за собом повлачи питања могућих завера према власницима и према друштвеном и политичком систему. Вероватно ту треба тражити узрок овоме правилу. У сваком случају, реч је о томе да је и друштвени положај власника сматран делом његове приватне сфере. Данас наравно није тако, али и даље постоји склоност за широким тумачењем тог појма. Тако Коен и Гутиерез, говорећи о телеолошкој интерпретацији правних норми ЕУ, користећи се правом на поштовање приватног живота дају широку интерпретацију података о здрављу тако да ови обухватају све аспекте здравља и физичке и менталне.³⁵⁾ Слично томе, говорећи о пракси немачког

30) Ralf Michaels, Nils Jansen, „Private Law beyond the State? Europeanization, Globalization, Privatization“, *The American Journal of Comparative Law*, American Society of Comparative Law, Washington, No. 4/ 2006, стр. 849-850.

31) D. 47. 2. 68 (67). 5.

32) Тако Бергер каже да је то исто што и *obreptio*. „Surreptitious concealing of true facts in order to obtain an advantage...“, Adolf Berger, „Enciclopedyc Dictionary of Roman Law“, нав. дело, стр. 605. „The term *subreptio* (*subreperere*) has a similar meaning and refers rather to telling a false-hood for the same purpose“, Исто.

33) D. 47. 2. 77 (76).

34) D. 47. 22. 3. 2. Бергер каже како су колегије за сахрањивање (*collegia funeratitia*) често називане *collegia tenuiorum*, Adolf Berger, „Enciclopedyc Dictionary of Roman Law“, нав. дело, стр. 396. Реч је о томе да су се сиромашни удруживали како би обезбедили средства за пристојне сахране.

О колегијама више вид. Žika Bujuklić, *Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje, Beograd, 2012, стр. 226-227.

35) Koen Lenaerts, José A. Gutiérrez-Fons, „To Say What the Law of the EU Is: Methods of Interpretation and the European Court of Justice“, *Columbia Journal of European Law*, Columbia Law School, New York City, Issue 2/2014, стр. 32, фн. 196. Треба имати у виду да је реч о ауторима од којих је први у време објављивања цитираног чланка био

Федералног Уставног суда, Пати наводи да нормативни карактер основних права налази свој израз у приватном праву посредно, кроз интерпретацију општих одредби.³⁶⁾

Нема повреде туђег приватног простора без намере која би то пратила. Тако Павле каже да ко ради инјурије развали врата, али други однесе ствар, нема фуртума: јер намера за прекршајем разликује делинквента.³⁷⁾ Јасна је потреба да субјективни услови служе за разликовање појава објективне стварности. То доприноси правној сигурности јер свако разликовање уводи ред у појавни свет. Тако је и један субјективан услов у виду добре вере сматран снажним гарантом легалности и сигурности правног промета. То се види из параграфа у коме Павле каже да је оно што је татор учинио кроз добру веру (*bona fide*) ваљано по рескриптим Трајана и Хадријана. Павле истиче да би другачије поступање довело до тога да нико не би куповао.³⁸⁾ Помпоније каже да ко својом кривицом претрпи штету, не сматра се да ју је претрпео.³⁹⁾ Ни неоправдан страх, по Целзу, не твори правни изговор.⁴⁰⁾ Дакле, и страх мора бити разуман.

Деликт фуртум је у својој основи прво био уперен против светиње и безбедности туђег дома. Одатле његов круцијални значај за разумевање предуслова приватног права. Ту се налазе корени идеје светости и неповредивости туђег приватног простора у врло широком смислу те речи, и неповредивости приватне својине. Али, оно што је много битније, ту су корени начела аутономије воље и начела правне сигурности. Може се закључити да је приватни дом неприкосновен као и аутономија воље⁴¹⁾ власника дома. С обзиром

заменик председника Европског суда правде (сада је председник), а други је секретар његовог кабинета.

36) Roza Pati, „Rights and Their Limits: The Constitution for Europe in International and Comparative Legal Perspective“, нав.дело, стр. 236-237.

37) D. 47.2.54 (53). Овом приликом је интересантно навести Џенкинсово запажање да намера у начелу није била значајна у погледу деликтне одговорности у Велшком средњовековном праву. Изузетак је деликт *sarhaed* – увреда, који одговара римској инјурији, истиче он. У овом случају је намера сама суштина деликта, јер ненамерни ударац није кажњаван, Dafydd Jenkins, „The Medieval Welsh Idea of Law“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issues 3-4/1981, стр. 334.

38) D. 26. 7. 12.

39) D. 50. 17. 203.

40) D. 50. 17. 184.

41) Принцип аутономије воље је снажно афирмисан у класичном праву. О томе више вид. Милена Полојац, „Подела добити и губитка међу ортацима – римско право и модерна решења“, *Анали Правног факултета у Београду*, Правни факултет Универзитета у Београду, бр. 2/2005, стр. 131-138.

да слободе нема без одговорности, било је разумљиво што је одговорност власника дома била предуслов његове аутономне воље. Сама неприкосновеност приватног дома је старија појава од аутономије воље физичког лица. Не само да је старија, него је и јача. Треба поновити, то је слично оној тзв. интимној приватној сфери (*intimate personal sphere*) дефинисаној у пракси немачког Федералног Уставног суда.

3. ПРАВНА СИГУРНОСТ И ЕФИКАСНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВА

Тачно је да садашње европско право под снажним утицајем француске револуције као примарни циљ има већу правну сигурност.⁴²⁾ Не може се рећи да и сами Римљани нису имали у виду потребу за њоме. Зар поштовање преседана које су успостављали није одраз разумевања за значај правне сигурности? Наравно, нису изричито формулисали то начело, али та потреба налази свој израз у њиховим правним решењима. Познато је да класични правници често цитирају мишљења и проверена решења утицајних прет-класичних правника и тиме им указују дужно поштовање. То се види и кроз ословљавање тих ауторитета топлим називом *стари* (*veteres*). Потреба за правном сигурношћу је налагала да римско право изгради правило да се пресуђена ствар прихвата као истинита.⁴³⁾ Правна сигурност налаже и да оно што је од почетка штетно није могуће накнадно оснажити.⁴⁴⁾ Она је могућа једино без уплива тзв. дневно политичких разлога.

Интерпретација и примена права су од почетка биле у рукама уског броја специјалиста који су били оспособљени, а на руку им је ишла и добра процедурална основа, да се суочавају са практичним проблемима права на један објективан и научан начин, каже Интема.⁴⁵⁾ Због свега тога римско право представља једну целину у чијој је основи кохерентна логика иако је реч о доприносу бројних стваралаца. Те идеје римског права су прихваћене⁴⁶⁾ и живе у

42) Вид. Bernardo Perinan, „A Romanistic Approach on Unified European Private Law“, нав. дело, стр. 107.

43) D. 50. 17. 207.

44) D. 50. 17. 210.

45) Hessel E. Yntema, „Roman Law and Its Influence on Western Civilization“, нав. дело, стр. 86.

46) Интема каже да је немогуће одвојити формално усвајање римског права као *ius commune* од прихватања римских идеја, Hessel E. Yntema, „Roman Law and Its Influence

европским земљама и поред тога што *Corpus iuris civilis* није формални извор права.

Многи правни принципи и правна правила која су створена у античком Риму налазе се у темељима данашњих најразвијенијих друштава. Између осталог, ти принципи и та правила служе као једно од средстава за њихов уплив у друге културе. Као што су моћне државе средњег века (али не само средњег) себе желеле да представе као наследнике римског царства, тако су правни теоретичари свесни да у основи модерних правних система лежи римски правни корен.⁴⁷⁾ Али, је и римска империја преко тих принципа и правила вршила свој уплив у друге културе.

Римско право се снажно развило издавањем Ебуцијевог закона⁴⁸⁾ када је оснажена улога претора у судском поступку, када је уведен формуларни поступак. Настаје једна процедура чија је основна сврха ефикасно решавање спорова. А, ефикасности нема без правичности и разума. Претор се бави питањима у којима нема политичких сукоба, већ само сучељавања приватних интереса и то је добра подлога за уједначавање права. Рекло би се да он покушава да успостави основне трасе којима ће се решавати приватни спорови. Европска Унија комбинује приступе унификацији. Она покушава да успостави основне трасе које ће омогућити постепену унификацију прво тамо где је она најизгледнија.⁴⁹⁾ Посредно, али врло јасно и ефикасно регулише и делатност произвођача и трго-

---

on Western Civilization”, нав. дело, стр. 87. Римско право је интересантно не као модел за поједине институције, него пре као пример шеме и правила, каже Перинан. То се постиже општим подучавањем правника на његовим основама, Bernardo Perinan, „A Romanistic Approach on Unified European Private Law“, нав. дело, стр. 110.

- 47) Петровић каже да иза упоредног права и упоредног метода лежи идеја светског права, Милан Петровић у сарадњи са Милошем Прицом, *Увод у велике правне и управне системе (са европским управним правом)*, нав. дело, стр. 13. Он истиче како су Римљани први пут у историји човечанства као циљ истакли стварање „једног светског права“, Исто, стр. 13-14. „... и сами Римљани су почели да користе *ius gentium* и тако је дошло до првог настанка концепције светског права“, Исто, стр. 14. Иако је стварање целовитог светског права било немогуће, та концепција је, подвлачи Петровић, покренула развој упоредног права, Исто, стр. 18.
- 48) Донет око 130. пре Христа, вид. Žika Vujković, *Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi*, нав. дело, стр. 336. Преторова „... делатност коју је он обављао у области правосуђа била је пресудна за регулисање приватноправних односа у Риму“, Исто, стр. 605.
- 49) Чак и у области европског управног права владају специфични принципи. Тако Петровић каже да је најкарактеристичнији од њих „принцип кооперације (то јест, одсуства хијерархијског односа између правних поредака)“, Милан Петровић у сарадњи са Милошем Прицом, *Увод у велике правне и управне системе (са европским управним правом)*, нав. дело, стр. 411. Он каже да је Европски суд тај принцип извео из консеквенци које нису изричито биле предвиђене прописима, Исто. Такође, у ЕУ преовладава тзв. посредна управа, вид. Исто, стр. 422. О претпоставкама европеизације у праву ЕУ, вид. Исто, стр. 396. и даље.

ваца и даје снажан допринос стандардизацији квалитета производа и услуга.⁵⁰⁾ Петровић напомиње да у ЕУ постоји „и веома значајно поље непосредне управе“.⁵¹⁾ Тако се Европска комисија, напомиње он, стара „о примени заједничкога права у области политике конкуренције, не само од стране држава чланица, него и од појединаца, то јест предузећа“.⁵²⁾ Такође, државе чланице ЕУ су у складу са начелом лојалне кооперације дужне да примењују санкције када су у питању извршни управни акти Уније.⁵³⁾

Вијакер подвлачи како је Рим развио високо објективан метод за разрешење конфликта.⁵⁴⁾ Зар ефикасност правосудног система није оно на чему Европска унија упорно инсистира када је у питању приступање кандидата?

Вијакер каже како је приватно право у Риму остало ван битнијег интересовања законодавца. То је била срећна околност, подвлачи, јер је правни напредак у тој области био заштићен од интрига, демагогије и емоција.⁵⁵⁾ Тако је римско приватно право имало неопходан и стабилан континуитет.⁵⁶⁾ У прогресивности преторових иновација Вијакер види сличности са енглеским институтом правичности (*English equity*). Позива се на закључак Макса Вебера да харизму једног званичника више хране моралне и социјалне иновације, него традиција. Тако је и претор елиминисао, или редуковао старе ритуале који су карактеристични за *ius civile*, каже

50) Треба обратити пажњу на циљеве тзв. Ландове комисије. О томе вид. Vladimir Vuletić, „Da li je evropsko privatno pravo moguće“, *Pravni život*, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, br. 11/2008, стр. 89. „Tako, već u prvom stavu tzv. Landovih principa se navodi da su oni sačinjeni kao opšti princip ugovornog prava u Evropskoj Uniji, da će se primenjivati samo tamo gde se strane ugovornice na njih pozovu...“, Исто, стр. 89-90. „... imaju snagu tzv. mekih zakona“, али се „... rešenje nacionalnog prava upoređuje sa ovim principima...“, Исто, стр. 90. Вулетић истиче како је класично римско право створило правила која су данас усвојила готово све европске државе у области заштите купаца од преварних радњи продаваца и како је унификација европског приватног права заснована управо на томе. Каже како су се та правила постепено развијала, Исто, стр. 93. и стр. 99. Сматра и да начело *caveat emptor* није у супротности са потребом заштите купца, Исто, стр. 94. Он повлачи паралелу са начелом да претор не штити безразложне страхове (у случају деликта *metus*), па тако „zakon ne štiti nepažljive kupce“, Исто, стр. 95.

51) Милан Петровић у сарадњи са Милошем Прицом, *Увод у велике правне и управне системе (са европским управним правом)*, нав. дело, стр. 422.

52) Исто.

53) Исто, стр. 424. О случајевима непосредне управе Уније вид. Исто, стр. 424. и даље.

54) Franz Wieacker, „The Importance of Roman Law for Western Civilization and Western Legal Thought“, *Boston College International and Comparative Law Review*, Boston College Law School, Issue 2/1981, стр. 265. Internet, <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol4/iss2/2>, 20/06/2017.

55) Исто.

56) Исто.

Вијакер и успоставио је нове етичке стандарде преко *bonae fidei iudicia*.⁵⁷⁾ На претора су велики утицај имали учени правници и то је оно што је подарило такву величину римском праву. Он као политичар, пре свега, није био битно заинтересован за научни развој права, подвлачи Вијакер.⁵⁸⁾

Међутим, ефикасност римског правосудног система има много дубљи корен. Прве санкције су биле прилично сурове. Ни сам Закон дванаест таблица није имун од тога. Шта ће нам већа суровост од смртне санкције у случају манифестног фуртума.⁵⁹⁾ Да би се такве казне спровеле, а да то не изазове незадовољства и снажне друштвене потресе, била је потребна непристрасна процедура проналаска кривца. Таква је била ритуализована претрага туђих просторија,⁶⁰⁾ али такав је био и поступак за повраћај ствари, реивиндикациони поступак. У друштвеном миљеу из кога је природно израсла, ритуализована претрага је била довољно средство за онемогућавање да једна ствар противно вољи њеног власника пређе у туђе руке. Како је време пролазило и како су се мењали друштвени услови, тако је та основна рационална сврха претраге губила на ефикасности. Зато је у једном тренутку донет Атинијев закон како би се онемогућио одржај украдених ствари од стране лица које није било лопов.⁶¹⁾ Може се закључити да је римски систем решавања приватно-правних спорова био ефикасан, не зато што је претор као политичар био незаинтересован за њих (како то Вијакер закључује), него баш зато што су политички чиниоци били заинтересовани за ефикасно и опште прихватљиво решавање приватно-правних проблема. Били су заинтересовани да њихова и власт римске државе буде ефективна. Ту се заправо види значај једне такве, неко би рекао демократске и транспарентне процедуре за развој правосуђа. Независност правничке струке и њена самосталност не значи да она треба да буде одвојена од легитимних потреба које артикулишу политички чиниоци кроз стварање правних норми и правних процедура. Управо је та здрава веза битно допринела напретку Запада у односу на остали свет, али, и при-

57) Исто, стр. 266. Овај развој је био потребан јер је Рим после трећег века пре Христа апсорбовао напредни хеленски уговорни и кредитни систем, каже Вијакер. Иновације преторовог едикта су томе служиле, Исто.

58) Исто, стр. 266-267.

59) Вид. Г. 3. 189.

60) Вид. Г. 3. 192.

61) О томе више. Огњен Вујовић, *Римски деликт furtum у старом и класичном праву*, Правни факултет Универзитета у Београду (докторска дисертација), Београд, 2014, стр. 239. и даље и стр. 199-246.

мамљивости таквог начина живота. То је нешто што је научено из римске правне традиције.

Поменутог института добре вере, на који указује Вијакер, не би ни било да није те добре динамике између онога што данас називамо правном струком и политичких актера са друге стране. Ови други свакако имају снажног потенцијала да разоре поверење уколико то желе. Али, исто то може и правна струка уколико њена независност није подређена оном што је легитимно, рационално и природно.⁶²⁾ Добра политика једноставно мора да познаје границе, али и потребе свога уплитања. Можда римски правници нису осећали потребу за дефинисањем појмова из разлога што су политичари (пре свега у виду претора) били заинтересовани за правну сигурност и ефикасно решавање приватно-правних проблема, а не обратно. У сваком случају, несумњиво је да добра правосудна политика води већој доступности правне заштите.

4. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА - ДОСТУПНОСТ ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ЗА СТРАНЦЕ У СУДСКОМ ПОСТУПКУ КАО МЕРА УНИВЕРЗАЛИЗАЦИЈЕ ПРАВНИХ РЕШЕЊА

Одакле је могао да дође значајан ветар у леђа тенденцији универзализације него од процесног права.⁶³⁾ То је подручје на коме се сусрећу сукобљени приватни интереси.⁶⁴⁾ Корен приватног права се налази у светости дома. Након тога је приватна сфера добијала заштиту из разлога правичности, а онда и из разлога корисности.

62) Све су учесталије примедбе на тзв. стриктно тумачење прописа у пракси. О томе вид. Magdolna Sič, „Trajne vrednosti rimskog prava“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Pravni fakultet Sveučilište u Splitu, br. 3-4/2006, стр. 399. и 393-394. Римско право, цитира Сич, „... nas uči da pravo nije skup paragrafa nezavisan od društvenih vrednosti i ciljeva“ и да зато оно правницима може „na najbolji način“ послужити у „odbrani od opasnosti pretrane specijalizacije i pravnog pozitivima...“, Исто, стр. 399.

63) Данас се и на том подручју дешава посебно значајно конвергирање различитих правних система. О томе више вид. С.Н. Van Rhee, „Civil Litigation in Twentieth Century Europe“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issue 3/2007, стр. 307. Двадесети век има своје посебности које се огледају у томе да је сада енглеско процесно право постало ближе континенталном, Исто, стр. 307-308. Овај аутор сматра да не може бити речи о неком поједностављеном моделу по коме у цивилној процедури постепено јачају овлашћења судије, него пре о цикличном кретању, Исто, стр. 319.

64) Хербер сматра да су вође римског царства промућурно одлучиле да не-Римљане не искључе потпуно из римског права и да је то био почетак међународног приватног права, Franz-Rudolf Herber, „The Importance of the Latin Language and of Roman Law for Developments in European Law – Illustrated for Property Acquisition“, нав. дело, стр. 19.

Тако нас Гај извештава да код тужби са фингираним елементом постоје оне код којих се узима као да је peregrin у ствари римски грађанин, у случају да тужи у своје име или да га туже, а позвало се на тужбу коју су установили наши закони (*quae nomine nostris legibus actio constituta est*). То се чини ако је праведно да се та тужба прошири на peregrine, управо као што је то учињено у случају фуртума.⁶⁵⁾ На тај начин фикција служи као корак ка општијој примени права. Затим Гај на истом месту даје формулу те тужбе. За нас је битан део у коме се каже: ... за ког би ствар, да је римски грађанин, био осуђен као лопов (*quam ob rem eum, si civis Romanus esset, pro fure damnum decidere oporteret et reliqua*). Гај се дакле, позива на правду, или правичност (*iustum*). То је термин којим се римски правници служе много пута приликом дефинисања појава, али и решавања конкретних проблема. Поред тога, позивају се на природне разлоге, природно право, интерес.⁶⁶⁾ Ово решење донекле подсећа на то како Европски суд правде на једнак начин третира грађане држава чланица када су настањени, или посећују другу државу чланицу. По речима Смисманса, оваква делатност суда проширује тзв. недискриминаторски принцип ван групе економских миграната.⁶⁷⁾

Из формуле коју даје Гај јасно је да је peregrin могао одговарати и за саучесничку крађу (*ope et consilio*). То указује на свеобухватност овог решења. Међутим, поглед није потпун ако бисмо остали само на пуком нивоу правних норми. Не постоји друштво које не осуђује крађу и сасвим је разумљиво што су Римљани омогућили странцима да се укључе у овакве судске поступке. Поред тога, таквим решењем је обезбеђено да се послови између peregrina и Римљана одвијају несметано. Све је то тачно, али има и више од тога. То је, пре свега, још један делимичан вид (али, зато не и бенигни) укључивања странаца у правни систем Римљана много пре чувеног Каракалиног едикта из 212. године о додељивању права грађанства свим слободним становницима империје. Као такав, он доприноси асимилацији која је најуспешнија ако полази баш од оних питања око којих нема спора. Још је боље ако су то свакодневна питања, такозвани приватни проблеми. Ту је до изражаја дошла

65) G. IV 37. Да се не би десило да онај ко изгуби статус тиме оштети наше право, каже Гај, против њега се уводи тужба из разлога корисности (*actio utilis*) и фикцијом се узима да није изгубио статус, G. IV 38.

66) Бројни су ти примери, а овом приликом је интересантно навести пар њих. Тако Марцел каже да је у нејасним стварима потребна милосрднија интерпретација, јер није мање праведно оно што је извесније, D. 50.17.192. Целз каже да оно што је по природи ствари забрањено, ни један закон не може потврдити, D. 50.17.188.

67) Stijn Smismans, „New Governance—the Solution for Active European Citizenship, or the end of Citizenship?“, *Columbia Journal of European Law*, Columbia Law School, New York City, Issue 3/2007, стр. 598.

практичност и целисходност преторових решења. Могло би се рећи да је, што се права тиче, знатно пре поменутог едикта постепено и упорно вршена асимилација покореног становништва и кроз један вид индоктринације.⁶⁸⁾ По Аквилејевом закону, такође, перегрин се може наћи у улози тужиоца или туженог у вези накнаде штете, јер се фикцијом узима као да је римски грађанин.⁶⁹⁾ Познато је да су Римљани путем традиције као начина преноса својине омогућавали и странцима да учествују у промету вредних добара.⁷⁰⁾ Интерес је кључ проблема када треба одговорити на питање ко има права да тужи. Тако је и када треба одговорити на питање ко има право на тужбу у случају крађе писма које је једно лице упутило другом. Закључак је да право на тужбу има лице које не жели да му ствар буде украдена, то јест лице које има неке користи из онога што је написано. Такође, онај ко је одговоран за чување ствари може подићи тужбу.⁷¹⁾ О каквој је користи реч не види се из овог параграфа. То значи да је она схватана врло широко. Ова врло битна заштита писане комуникације уопште, добија на посебном значају ако се има у виду да су и перегрини могли да се послуже њоме.

Данас, пак европски правни системи пружају заштиту у складу са својим основним заједничким вредностима и нормама и особама из мањинских група, иако су те вредности супротне темељним схватањима мањинских култура.⁷²⁾ Тако је Европски суд за

68) „Највећи део људи тога није ни свестан. Сматрајући свој морал, обичаје, предрасуде, принципе, знање итд. нечим неутралним, што нема везе са класним односима, они преко одгоја и образовања репродукују исто оно против чега желе да се боре. Усвајајући институционални поредак, непроверене ставове, а нису свесни своје ограничености, одрасли 'социјализирају' младе у духу жеља владајуће мањине“, Радослав Гаџиновић, „Институционални оквири политичке доминације“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 17. „У сваком случају, неоспорно је да се индоктринација било које врсте најуспешније може вршити преко 'нормалних' породица. Дете кроз породицу у првом реду усваја и учвршћује појам приватне својине у најширем смислу речи“, Исто, стр. 19. „Врховни етички принципи индоктринације ('социјализације') своде се практично на следећа начела: буди задовољан оним што имаш, не дирај у туђе и низ других апстрактних порука које су са становишта детета чиста бесмислица“, Исто.

69) G. IV 37.

70) Хербер истиче како је *traditio* представљало правну процедуру која је стајала на располагању свим људима који су живели у римском царству, без обзира да ли је реч о римским грађанима, или не, Franz-Rudolf Herber, „The Importance of the Latin Language and of Roman Law for Developments in European Law – Illustrated for Property Acquisition“, нав.дело, стр. 19.

71) Вид. D. 47. 2. 14. 17, Шта је у том тексту класично, а шта је каснијег датума, као и о манама правничког језика који је употребљен вид. Herbert Felix Jolowicz, *Digest XLVII. 2, De Furtis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1940, стр. 19-20.

72) О томе више вид. Gabrielle Bickley, „When in Rome ... Minority Family Practices in a Liberal Society“, *UCL Jurisprudence Review*, University College London Faculty of Laws, London, 1998, стр. 13-15. Индоктринацији је могао да послужи и чувени параграф из Институција (мада има несумњив, па можда и револуционарни значај за развој правне

људска права, каже Бикли, утврдио да је такво уплитање у право на приватност неопходан елемент демократског друштва.⁷³⁾

Римско право је, такође, уважавало легитимне приватне интересе појединаца издвојених из контекста посебних култура. То је доприносило да постепено постаје незаобилазан и пожељан део живота свих становника империје. Тај процес су спроводили и надгледали политичари у виду претора. Били су у непосредном, свакодневном контакту са појединцима и њиховим и најобичнијим потребама. Што је најважније, били су заинтересовани за ефикасно правно уобличавање решења. Том приликом су омогућавали најплодотворније сусретање правне науке и праксе. Само тако, а не на некакав апстрактан начин, право постаје битан (а, можда и пресудан) део универзалне културе схваћене у најопштијем смислу те речи. А, тај контекст му, с друге стране, даје неодољиву привлачност. Ова лекција о стварању јединственог приватног права не губи на актуелности. Појединац, ма одакле долазио, само тако може стећи утисак да захваљујући својим способностима (слободан од неправичних и некорисних ограничења, ма одакле она долазила), легитимним и легалним путем може да увећа своје богатство и да се докопа и политичке моћи. Империја која штити његову приватну сферу, а посебно његову приватну комуникацију, више није непријатељ. То је сада обећана земља. Тако приватно право постаје *res publica* са неодољивим потенцијалом да буде оруђе асимилације и покорених и придошлица.

ЛИТЕРАТУРА

- Вујовић Огњен, *Римски деликт furtum у старом и класичном праву*, Правни факултет Универзитета у Београду (докторска дисертација), Београд, 2014.
- Вукадиновић Радован Д., Вукадиновић Марковић Јелена, „Утицај глобализације права на нови светски поредак“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 103-120.
- Вулетић Владимир, „Дух римске правне науке као темељ европских интеграција Србије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2015, стр. 255-274.

мисли и друштвених односа): Смисао права се огледа у следећем: часно живети, другоме не треба штетити и свакоме што је његово допустити, I. 1. 3. У тој формулацији, као и у даљем тексту параграфа не прави се разлика између римских грађана и других лица. Она је могла да представља савршено формулисано мото за уплив у туђе културе и за игнорисање неких њихових вредности, па тако и да погодије асимилацији. Нарочито ако се има у виду да је реч о Институцијама, уибенику за студенте права.

73) Исто, стр. 13.

- Гафиновић Радослав, „Институционални оквири политичке доминације“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 1/2017, стр. 13-28.
- Ђурђевић Душанка, „Soft law у европском комунитарном праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, Нови сад, бр. 1/2013, стр. 101-116.
- Петровић Милан у сарадњи са Прицом Милошем, *Увод у велике правне и управне системе (са европским управним правом)*, II измењено и допуњено издање, Свен Ниш, Ниш, 2015.
- Полојац Милена, „Подела добити и губитка међу ортацима – римско право и модерна решења“, *Анали Правног факултета у Београду*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, бр. 2/2005, стр. 130-144.
- Basedow Jürgen, „Uniform Private Law Conventions and the Law of Treaties“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue 4/2006, стр. 731-747.
- Berger Adolf, „Enciclopedyc Dictionary of Roman Law“, *Transactions of the American Philosophical Society*, New Series, American Philosophical Society, Philadelphia, No. 2/1953, стр. 333-809.
- Bickley Gabrielle, „When in Rome ... Minority Family Practices in a Liberal Society“, *UCL Jurisprudence Review*, University College London Faculty of Laws, London, 1998, стр. 1-18.
- Blecher M. D., „Aspects of Privacy in the Civil Law“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issues 3-4/1975, стр. 279-296.
- Brasil Pat, „Reception of Uniform Law into National Law: an Exercise in Good Faith and Progressive Development of the Law“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue 2-3/1998, стр. 313-322.
- Bujuklić Žika, *Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi*, Правни факултет Универзитета у Београду, Центар за издаваштво и информисање, Београд, 2012.
- Clive Eric, „Key concepts in uniform and regional private law instruments: an emerging consensus?“, *Uniform Law Review*, International Institute for the Unification of Private law (UNIDROIT), Rome, Issue 1/2013, стр. 32-49.
- Herber Franz-Rudolf, „The Importance of the Latin Language and of Roman Law for Developments in European Law – Illustrated for Property Acquisition“, *European Scientific Journal*, European Scientific Institute (ESI), No. 34/2013, стр. 1-21.
- History and Overview*, Internet, <http://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>, 18/07/2017.
- Jenkins Dafydd, „The Medieval Welsh Idea of Law“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issues 3-4/1981, стр. 323-348.
- Jolowicz Herbert Felix, *Digest XLVII. 2, De Furtis*, Cambridge University Press, Cambridge, 1940.

- Lei Chen, „The historical development of the Civil Law tradition in China: a private law perspective“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issue 1 and 2/2010, стр. 159-181.
- Lenaerts Koen, Gutiérrez-Fons José A., „To Say What the Law of the EU Is: Methods of Interpretation and the European Court of Justice“, *Columbia Journal of European Law*, Issue 2/2014, стр. 3-61.
- Michaels Ralf, Jansen Nils, „Private Law beyond the State? Europeanization, Globalization, Privatization“, *The American Journal of Comparative Law*, American Society of Comparative Law, Washington, No. 4/ 2006, стр. 843-890.
- Pati Roza, „Rights and Their Limits: The Constitution for Europe in International and Comparative Legal Perspective“, *Berkeley Journal of International Law*, University of California Berkeley School of Law, Berkeley, Issue 1/2005, 223-280.
- Perinan Bernardo, „A Romanistic Approach on Unified European Private Law“, *Roman Legal Tradition*, The Ames foundation at the Harvard Law School and University of Glasgow School of Law, Vol. 1, 2002, стр. 104-111.
- Rodriguez Iglesias G. C., „The Protection of Fundamental Rights in the Case Law of the Court of Justice of the European Communities“, *Columbia Journal of European Law*, Columbia Law School, New York City, Issue 2/1995, стр. 169-181.
- Shelton Dinah, „The Boundaries of Human Rights Jurisdiction in Europe“, *Duke Journal of Comparative & International Law*, Duke University School of Law, Durham, Issue 1/2003, 95-153.
- Sič Magdolna, „Trajne vrednosti rimskog prava“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, Pravni fakultet Sveučilište u Splitu, br. 3-4/2006, стр. 383-401.
- Stin Smismans, „New Governance-the Solution for Active European Citizenship, or the end of Citizenship?“, *Columbia Journal of European Law*, Columbia Law School, New York City, Issue 3/2007, стр. 595-622.
- Van Rhee C.H., „Civil Litigation in Twentieth Century Europe“, *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, Brill, Leiden, Issue 3/2007, стр. 307-319.
- Vuletić Vladimir, „Da li je evropsko privatno pravo moguće“, *Pravni život*, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, br. 11/2008, стр. 87-100.
- Vuletić Vladimir, „Uticaj i doprinos rimskog prava na savremena rešenja“, *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*, Panevropski Univerzitet „Apeiron“, Banja Luka, br. 2/2012, стр. 184-206.
- Wieacker Franz, „The Importance of Roman Law for Western Civilization and Western Legal Thought“, *Boston College International and Comparative Law Review*, Boston College Law School, Issue 2/1981, стр. 257-281. Internet, <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol4/iss2/2>, 20/06/2017.
- Yntema Hessel E., „Roman Law and Its Influence on Western Civilization“, *Cornell Law Quarterly*, Cornell Law School, Ithaca, Issue. 1/1949, стр. 77-88. Internet, <http://scholarship.law.cornell.edu/iclr/vol35/iss1/4>, 21/06/2017.

Zimmermann Reinhard, *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Yuta, Cape Town, 1990.

Ognjen Vujovic

INFLUENCES OF ROMAN LAW ON EUROPEAN PRIVATE LAW

Resume

In this work a try has been made to identify impact of certain concepts of Roman delict law to some aspects of European private law tradition and culture. Therefore the Roman delict *furtum* has been chosen, because it represents threat to what is the core of every private law relations. It is so even though today theft represents criminal act and not personal delict. Because this delict has changed its character and survived expansion of concept, the Roman private law has become more inclusive, not only by concept but in the meaning of application to peregrine also, not only the Roman citizens. It could be said that contributed to gradual assimilation of indignant population.

The Roman law strongly grew after proclamation of *lex Aebutia* which enlarged the role of *praetor* in court procedure and has been involved in formulary procedure. This is a certain procedure which basic purpose is effective resolution of dispute. But, there is no efficiency without justice and reason. That is how the Roman private law developed and upgraded gradually and patiently. *Praetor* was guided by the logic of reasonable politician who solved the problems of everyday life among citizens. He is dealing with issues with no political conflict, but only facing the personal interest.

It seems that EU tries of unification of private law starts with similar needs, specifically having in mind the goals of so called Lando Commission.

Many of legal principles and law rules which were made in antique Rome are the base of today most developed communities. Among others, those principles and those rules are used as resources for influences to other cultures.

Keywords: European Union, European Private Law, International Private Law, *furtum*, death penalty, assimilation

---

* Овај рад је примљен 20. јула 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 22. августа 2017. године.